

УДК 631.115.11:338.439:005:004

О. Ю. Гаврик,

к. е. н., доцент кафедри обліку і оподаткування,
Білоцерківський національний аграрний університетORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9816-0253>

Н. І. Свиноус,

доктор філософії в галузі менеджменту, доцент кафедри обліку та фінансів,
Університет економіки і підприємництваORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3640-0519>

Р. П. Любар,

к. е. н., доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування УкраїниORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1381-2051>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.7.169

ФЕРМЕРСЬКІ ГОСПОДАРСТВА У СИСТЕМІ ПРОДОВОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: УПРАВЛІНСЬКІ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ

O. Havryk,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting
and Taxation, Bila Tserkva National Agrarian University

N. Svytnous,

PhD in Management, Associate Professor of the Department of Accounting
and Finance, University of Economics and Entrepreneurship

R. Liubar,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship Organization
and Exchange Activity, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

FARMS IN THE FOOD SUPPLY SYSTEM: MANAGERIAL AND INFORMATION-ANALYTICAL ASPECTS

У статті досліджено роль фермерських господарств у системі продовольчого забезпечення України в умовах сучасних викликів, зокрема воєнних ризиків та трансформацій аграрного сектору. Обґрунтовано значення фермерства як гнучкого та адаптивного елементу агропродовольчої системи, здатного забезпечувати стабільність виробництва та диверсифікацію продовольчих ресурсів. Особливу увагу приділено управлінським аспектам функціонування фермерських господарств, включаючи прийняття рішень в умовах невизначеності, оптимізацію ресурсного забезпечення та підвищення ефективності виробничої діяльності. Розкрито значення інформаційно-аналітичного забезпечення як ключового чинника підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств, зокрема через впровадження цифрових технологій, систем моніторингу та аналітики даних. Визначено основні проблеми інформаційної асиметрії та обмеженого доступу до аналітичних ресурсів. Запропоновано напрями удосконалення управління фермерськими господарствами шляхом розвитку цифрових платформ, інтеграції в агропродовольчі ланцюги доданої вартості та посилення державної підтримки. Результати дослідження можуть бути використані для формування ефективної політики розвитку фермерства.

The article explores the role of farms within the food supply system of Ukraine under contemporary challenges, particularly those caused by war-related risks, macroeconomic instability, and structural transformations in the agricultural sector. It substantiates the importance of farming as a flexible, resilient, and adaptive component of the agri-food system, capable of ensuring the stability of agricultural production, diversification of food resources, and strengthening both national and local food security. Farms are considered not only as producers of agricultural output, but also as key actors in supporting rural development, employment, and social cohesion in territorial communities.

Particular attention is paid to the managerial aspects of farm functioning. The study highlights the specifics of decision-making under conditions of high uncertainty, limited resources, and increased production and logistical risks. Emphasis is placed on the need to improve management efficiency through the implementation of modern approaches to planning, risk management, cost optimization, and strategic development. The role of adaptive management models that account for external shocks, including disruptions in supply chains, market volatility, and climate-related challenges, is also emphasized.

A significant part of the research focuses on the development of information and analytical support as a critical factor in enhancing the competitiveness and sustainability of farms. The paper underlines the importance of digital transformation, including the use of precision agriculture technologies, geographic information systems (GIS), remote sensing, farm management information systems (FMIS), and big data analytics. These tools contribute to improving the quality of managerial decisions, increasing productivity, reducing costs, and ensuring more efficient use of natural and financial resources.

The study identifies key barriers to the effective implementation of information and analytical systems, such as information asymmetry, insufficient access to reliable and timely market data, lack of financial resources for digitalization, limited digital competencies among farmers, and underdeveloped institutional infrastructure. In this context, the necessity of strengthening advisory services, expanding training programs, and fostering knowledge transfer is emphasized.

Furthermore, the article outlines strategic directions for improving farm management and their integration into the agri-food system. These include the development of national digital platforms for agricultural data exchange, strengthening institutional support mechanisms, improving access to financial instruments, and enhancing participation in agri-food value chains. Particular attention is given to aligning Ukraine's agricultural policy with European Union standards, including the Common Agricultural Policy (CAP) and sustainability-oriented approaches.

The results of the study can be used to enhance public policy in agricultural development, improve the resilience of the national food system, and ensure the sustainable development of farms as a key element of food security in both wartime and post-war recovery periods.

Ключові слова: фермерські господарства, продовольче забезпечення, агропродовольча система, управління фермерськими господарствами, інформаційно-аналітичне забезпечення, цифровізація, точне землеробство, управління ризиками, аграрна політика, ланцюги доданої вартості, резильєнтність, Україна.

Keywords: farms, food security, agri-food system, farm management, information and analytical support, digitalization, precision agriculture, risk management, agricultural policy, value chains, resilience, Ukraine.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Забезпечення населення продовольством є стратегічним пріоритетом державної політики, особливо в умовах воєнної економіки, порушення логістичних ланцюгів та зростання глобальної нестабільності. У таких умовах підвищується значення внутрішніх виробничих ресурсів і спроможності аграрного сектору опе-

ративно адаптуватися до зовнішніх та внутрішніх шоків. Фермерські господарства відіграють важливу роль у виробництві продовольства, підтримці зайнятості на сільських територіях, збереженні соціально-економічної активності громад та формуванні диверсифікованої структури аграрного виробництва.

Фермерський сектор характеризується гнучкістю, мобільністю та здатністю швидко реагувати на зміну ринкової кон'юнктури, що особливо важливо в кризових умовах.

Водночас обмеженість фінансових ресурсів, нестабільність збутових каналів, підвищені виробничі ризики та ускладнений доступ до кредитування створюють додаткові виклики для сталого розвитку малих і середніх виробників. У таких обставинах ефективність функціонування фермерських господарств значною мірою залежить від якості управлінських рішень, стратегічного планування та здатності мінімізувати ризики.

Ключовим чинником підвищення результативності діяльності фермерських господарств є наявність сучасного інформаційно-аналітичного забезпечення, яке включає системи обліку, фінансового аналізу, прогнозування ринкової кон'юнктури, моніторингу витрат і доходів, а також оцінювання ефективності використання ресурсів. Саме доступ до достовірної, своєчасної та структурованої інформації дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення в умовах невизначеності, забезпечувати фінансову стійкість та підвищувати конкурентоспроможність фермерських господарств у системі продовольчого забезпечення держави.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукових джерел (М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк, Д. І. Шеленко, А. А. Дюк, А. М. Морозова, М. Бабич; І. В. Підпригора, І. В. Харіна, Р. Ярошук) свідчить, що сучасні дослідження фермерських господарств у системі продовольчого забезпечення охоплюють питання продовольчої безпеки, стійкості агропродовольчих систем, інституційного середовища, обліково-аналітичного забезпечення та цифровізації аграрного сектору. Водночас, попри значний науковий доробок, управлінські аспекти функціонування фермерських господарств в умовах воєнних ризиків і невизначеності, а також формування ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень залишаються недостатньо системно дослідженими. Потребують подальшого опрацювання питання інтеграції фермерських господарств у ланцюги доданої вартості, подолання інформаційної асиметрії та розвитку цифрових інструментів підтримки їх діяльності, що зумовлює актуальність і наукову доцільність даного дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті полягає у дослідженні ролі фермерських господарств у системі продовольчо-

го забезпечення та обґрунтуванні управлінських і інформаційно-аналітичних підходів, що сприяють підвищенню ефективності їх діяльності, адаптивності до ризиків і зміцненню продовольчої стабільності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фермерські господарства розглядаються як гнучкі суб'єкти аграрної економіки, здатні оперативно адаптуватися до змін ринкового середовища, кліматичних викликів і трансформацій інституційного середовища. У межах теорії продовольчих систем (Food Systems Approach) фермерство виконує ключові функції забезпечення локального виробництва продовольства, диверсифікації аграрної структури та підвищення стійкості продовольчих ланцюгів [1]. Децентралізований характер фермерських господарств сприяє зменшенню системних ризиків, підвищенню гнучкості агропродовольчих мереж і адаптації до кризових умов, зокрема воєнних і економічних потрясінь.

Сучасні міжнародні дослідження дедалі частіше застосовують концепцію *resilient farming systems*, яка розглядає фермерство як адаптивну соціально-економічну систему, здатну зберігати функціональність під впливом зовнішніх шоків. За підходами дослідників сталого розвитку, резильєнтність фермерських систем формується через диверсифікацію виробництва, використання локальних ресурсів, розвиток коротких ланцюгів постачання та інтеграцію цифрових інструментів управління [2]. У цьому контексті фермерські господарства виступають не лише виробниками продукції, а й елементами адаптивної інфраструктури продовольчої безпеки, здатними підтримувати стабільність постачання навіть за умов порушення глобальних логістичних мереж.

Важливим теоретичним доповненням є інтеграція підходів поведінкової економіки до аналізу управлінських рішень фермерів. На відміну від класичної моделі раціонального вибору, поведінкова економіка підкреслює вплив обмеженої раціональності, когнітивних упереджень, соціальних норм і ризикосприйняття на процес прийняття рішень [3]. Для фермерських господарств це проявляється у виборі культур, інвестиційних стратегій, використанні інновацій і реагуванні на інформаційні сигнали ринку. Умови невизначеності, характерні для воєнної економіки та кліматичних змін, підсилюють

роль поведінкових факторів, зокрема схильності до ризику, довіри до інформаційних джерел і впливу локальних мереж взаємодії.

З позицій інституційної економіки ефективність управління фермерськими господарствами визначається якістю регуляторного середовища, доступом до фінансових ресурсів і рівнем інформаційно-аналітичного забезпечення [4]. Інтеграція економічних, технологічних та інформаційних ресурсів формує основу data-driven management — управлінської моделі, що базується на використанні цифрових даних, аналітики ринку та прогнозування ризиків. Такий підхід дозволяє підвищити адаптивність фермерських господарств, оптимізувати використання ресурсів і забезпечити їхню конкурентоспроможність у системі продовольчого забезпечення.

Отже, теоретико-методологічна база дослідження поєднує концепції продовольчих систем, resilient farming systems, інституційної економіки та поведінкової економіки управлінських рішень. Це дозволяє комплексно розкрити роль фермерських господарств як адаптивних і стратегічно важливих елементів продовольчої системи, здатних забезпечувати її стійкість в умовах високої невизначеності.

Фермерські господарства формують важливу складову продовольчого потенціалу країни, виконуючи функції забезпечення виробництва базових продуктів харчування, розвитку локальних ринків та підтримки стійкості агропродовольчої системи [5]. У структурі аграрного виробництва України фермерський сектор займає значну частку, забезпечуючи виробництво зернових, олійних, овочевих та нішевих культур, що сприяє диверсифікації аграрної структури та зниженню ризиків монокультурної спеціалізації. За даними державної статистики, фермерські господарства обробляють понад 20 % сільськогосподарських угідь і виробляють вагомому частку валової продукції рослинництва, що підтверджує їхню стратегічну роль у формуванні продовольчих ресурсів.

Важливим аспектом є розвиток локальних продовольчих ринків. Фермерські господарства, завдяки відносно невеликим масштабам і територіальній наближеності до споживача, сприяють постачанню продукції на регіональні ринки та забезпечують різноманітність продовольчого асортименту. Це особливо актуально в умовах воєнної економіки, коли порушення великих логістичних ланцюгів підвищує значення локалізованих систем постачання.

Суттєвою перевагою фермерського сектору є підтримка коротких ланцюгів постачання (short supply chains), які передбачають прямий або мінімально посередницький зв'язок між виробником і споживачем. Такий формат сприяє зменшенню логістичних витрат, підвищенню прозорості цін та швидшому реагуванню на зміни попиту. У дослідженнях науковців короткі ланцюги постачання розглядаються як один із ключових елементів підвищення резильєнтності продовольчих систем [6].

Фермерські господарства відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої доступності в регіонах, особливо у віддалених або менш індустріалізованих територіях, де великотоварне аграрне виробництво представлене обмежено. Завдяки гнучкій структурі управління та орієнтації на локальні ринки збуту фермерські господарства здатні оперативно реагувати на зміни попиту населення, забезпечуючи стабільні поставки свіжої продукції до місцевих громад. Вони формують основу коротких ланцюгів постачання, що зменшує залежність від довгих логістичних маршрутів і підвищує стійкість продовольчих систем у періоди кризових явищ.

Діяльність фермерського сектору має важливе соціально-економічне значення для сільських територій. Фермерські господарства створюють робочі місця, підтримують рівень доходів сільського населення та сприяють розвитку місцевої інфраструктури. Через взаємодію з переробними підприємствами, торговельними структурами та сервісними організаціями вони формують мультиплікативний ефект для регіональної економіки, стимулюючи розвиток підприємництва та зміцнюючи фінансову базу територіальних громад.

За оцінками галузевих аналітиків, саме фермерський сектор забезпечує значну частку виробництва овочевої продукції, плодово-ягідних культур і нішевих видів сільськогосподарської продукції, що доповнює спеціалізацію великих агрохолдингів на експортно орієнтованих зернових та олійних культурах. Така диверсифікована структура аграрного виробництва знижує ризики дефіциту окремих видів продовольства, підвищує продовольчу безпеку країни та сприяє формуванню більш збалансованої й стійкої продовольчої системи.

Сучасне управління фермерськими господарствами характеризується переходом від

традиційних виробничо-орієнтованих моделей до стратегічно інтегрованих підходів, які поєднують планування, управління ризиками, оптимізацію ресурсів та впровадження інновацій. В умовах високої ринкової волатильності, кліматичних змін і воєнних викликів ефективність фермерства значною мірою залежить від здатності господарств адаптувати управлінські рішення до змін зовнішнього середовища та використовувати інформаційно-аналітичні інструменти.

Одним із ключових напрямів є стратегічне планування виробництва. Фермерські господарства повинні враховувати структуру попиту, прогнозні цінові тенденції, доступність ресурсів і кліматичні ризики при формуванні виробничих програм. За даними галузевих досліджень, фермерський сектор України обробляє понад п'яту частину сільськогосподарських угідь, тому стратегічні рішення щодо структури посівів мають значний вплив на загальнонаціональний аграрний баланс. У період 2022–2024 рр. частина фермерів змінювала структуру виробництва на користь менш ресурсомістких культур, що свідчить про адаптивний характер управління.

Управлінський аспект функціонування фермерських господарств передбачає поєднання стратегічного та оперативного планування, ефективного використання ресурсного потенціалу та управління ризиками. В умовах волатильності ринків і зростання витрат вирішального значення набуває фінансове планування, прогнозування грошових потоків і контроль рентабельності окремих видів продукції. Сучасні управлінські моделі орієнтуються не лише на максимізацію прибутку, а й на забезпечення довгострокової фінансової стійкості та збереження виробничого потенціалу.

Ключову роль у цій системі відіграє бухгалтерський облік як базова складова інформаційного забезпечення управління. Саме облік забезпечує формування достовірної та систематизованої інформації про доходи, витрати, активи, зобов'язання та фінансові результати діяльності [7]. Він створює підґрунтя для визначення собівартості продукції, оцінювання ефективності використання земельних, трудових і матеріальних ресурсів, а також для контролю фінансової дисципліни. У сучасних умовах облік виконує не лише реєстраційну функцію, а й аналітичну та прогностичну, сприяючи формуванню управлінських рішень на основі економічно обґрунтованих розрахунків.

Інформаційно-аналітичні аспекти діяльності фермерських господарств передбачають

інтеграцію облікових даних із системою фінансового та управлінського аналізу. Використання показників рентабельності, ліквідності, фінансової стійкості, оборотності активів і ризик-скоригованої прибутковості дозволяє комплексно оцінити результативність господарювання. Додатково застосовуються інструменти сценарного аналізу, бюджетування, внутрішнього контролю та моніторингу витрат, що підвищує обґрунтованість управлінських рішень.

Цифровізація аграрного сектору розширює можливості інформаційно-аналітичного забезпечення: впровадження автоматизованих облікових систем, електронного документообігу, аграрних інформаційних платформ та ВІ-інструментів сприяє оперативності обробки даних і підвищенню прозорості фінансових результатів. Це дозволяє фермерським господарствам своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, мінімізувати ризики та формувати стратегії сталого розвитку.

Важливим аспектом є управління ризиками, які включають кліматичні, ринкові та воєнні фактори. Зростання частоти екстремальних погодних явищ, коливання світових цін та порушення логістики в умовах війни підвищують невизначеність господарської діяльності. За оцінками експертів, у воєнний період витрати на логістику і матеріально-технічні ресурси для аграрних виробників зросли на 20–40 %, що посилює необхідність впровадження систем управління ризиками, диверсифікації виробництва та гнучкого планування.

Оптимізація використання ресурсів є ще одним ключовим елементом управління. Фермерські господарства дедалі активніше застосовують підходи точного землеробства, цифровий моніторинг посівів і аналітику витрат, що дозволяє підвищувати продуктивність та знижувати собівартість виробництва. За оцінками досліджень науковців, використання цифрових технологій може підвищувати ефективність використання ресурсів на 10–20 %, що є важливим фактором конкурентоспроможності [8].

Впровадження інноваційних технологій також набуває стратегічного значення. Сучасні фермерські господарства активно інтегрують нові сорти і гібриди, автоматизовані системи управління технікою, цифрові платформи аналізу ринку та фінансового планування. Це сприяє підвищенню резильєнтності господарств і їх здатності реагувати на зміну економічних умов.

Особливого значення набуває адаптивність управлінських моделей до змін зовнішнього середовища, що в умовах воєнної економіки,

кліматичної нестабільності та волатильності ринків стає ключовою передумовою збереження економічної стійкості фермерських господарств. Традиційні моделі управління, орієнтовані переважно на короткострокову максимізацію прибутку, поступово трансформуються у гнучкі системи, здатні швидко реагувати на зміну цінової кон'юнктури, логістичних маршрутів, доступу до ресурсів і регуляторних вимог.

Концепція *resilient farming systems* акцентує увагу на інтеграції стратегічного планування з інструментами моніторингу ризиків та інформаційно-аналітичною підтримкою управлінських рішень [9]. Вона передбачає формування багаторівневої системи адаптації, яка поєднує диверсифікацію виробництва, фінансове планування, управління грошовими потоками, розвиток партнерських зв'язків і використання цифрових технологій для оперативного аналізу даних. Важливу роль відіграють системи прогнозування, сценарний аналіз і *stress-testing*, що дозволяють оцінити потенційні наслідки зовнішніх шоків та підготувати альтернативні управлінські рішення.

Водночас концепція підкреслює значення поведінкових факторів у прийнятті рішень — здатності керівників до навчання, сприйняття ризику, готовності до інновацій та стратегічного мислення. Саме поєднання раціональних аналітичних інструментів із врахуванням поведінкових аспектів формує основу стійкості фермерських систем. Такий комплексний підхід забезпечує збереження виробничого потенціалу, підтримання фінансової результативності та довгострокову життєздатність фермерських господарств навіть у кризових і трансформаційних умовах.

Ефективність управління фермерськими господарствами значною мірою визначається якістю інформаційно-аналітичного забезпечення, яке формує основу для стратегічного планування, управління ризиками та оперативного прийняття рішень [10]. Саме систематизована, релевантна та своєчасна інформація щодо виробничих показників, витрат, ринкової кон'юнктури, цінових тенденцій і державної підтримки дозволяє фермерським господарствам формувати обґрунтовані виробничі програми, оптимізувати структуру посівів, управляти фінансовими потоками та забезпечувати належний рівень рентабельності. У сучасних умовах управлінські рішення дедалі більше базуються на аналітичних розрахунках, прогнозних моделях і цифрових інструментах, що підвищує

роль інформаційного компонента в системі менеджменту.

В умовах зростання волатильності аграрних ринків, кліматичних змін і воєнних викликів своєчасний доступ до достовірної інформації стає критичним фактором конкурентоспроможності фермерських господарств та їх здатності забезпечувати стабільне виробництво продовольства. Коливання світових і внутрішніх цін, зміни логістичних маршрутів, дефіцит ресурсів, ризики втрати врожаю через екстремальні погодні явища або воєнні дії потребують впровадження ризик-орієнтованих моделей управління. У цьому контексті інформаційно-аналітична система виконує функцію інструменту раннього попередження, що дозволяє ідентифікувати потенційні загрози, оцінювати їх вплив на фінансовий результат та формувати альтернативні сценарії розвитку господарства.

Крім того, розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для інтеграції даних бухгалтерського обліку, управлінського обліку, агротехнологічних показників, метеорологічної інформації та ринкової аналітики в єдину систему підтримки прийняття рішень. Використання програмних продуктів для агроменеджменту, GPS-моніторингу, дистанційного зондування земель, систем точного землеробства та електронних торговельних платформ дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів, зменшити виробничі витрати та підвищити продуктивність. Таким чином, якісне інформаційно-аналітичне забезпечення трансформується з допоміжного інструменту в стратегічний фактор сталого розвитку фермерських господарств і зміцнення продовольчої безпеки держави.

Одним із ключових елементів є моніторинг ринкових цін і попиту. Коливання цін на зернові, олійні та інші культури у 2020—2023 рр. продемонстрували високу волатильність: у пікові періоди світові ціни на окремі види агропродукції зростали більш ніж удвічі порівняно з докризовими роками. Для фермерських господарств оперативний аналіз ринкової кон'юнктури дозволяє коригувати структуру посівів, планувати строки реалізації продукції та оптимізувати доходи. Відсутність актуальної інформації може призводити до неефективних виробничих рішень та фінансових втрат.

Другим важливим компонентом є використання агрокліматичних даних. Зростання частоти екстремальних погодних явищ та нерівномірність опадів упродовж останнього де-

сятиліття підвищили значення прогнозних моделей та систем моніторингу погодних умов. За оцінками міжнародних досліджень, застосування агрокліматичних сервісів та технологій точного землеробства може підвищувати врожайність на 5—15 % і зменшувати витрати ресурсів до 10 %, що є суттєвим фактором ефективності для малих і середніх господарств.

Фінансово-економічна аналітика забезпечує контроль витрат, оцінювання рентабельності виробництва та управління грошовими потоками. У період 2022—2024 рр. зростання витрат на логістику, паливо та матеріально-технічні ресурси (на 20—40 % за оцінками галузевих експертів) підвищило потребу у системному фінансовому аналізі. Використання програм бухгалтерського обліку, управлінської звітності та інструментів бюджетування дозволяє фермерським господарствам підтримувати фінансову стійкість навіть в умовах нестабільності.

Цифрові платформи управління виробництвом і системи підтримки прийняття рішень (DSS) є сучасним інструментом інтеграції агротехнологічних і економічних даних [11]. Вони дозволяють поєднувати інформацію про стан посівів, погодні умови, витрати ресурсів та ринкову кон'юнктуру в єдиній аналітичній системі. За оцінками міжнародних досліджень, впровадження цифрових рішень у сільському господарстві може підвищити загальну продуктивність на 10—20 % та зменшити операційні витрати. В Україні процес цифровізації аграрного сектору поступово активізується, зокрема через використання супутникового моніторингу, GPS-навігації та онлайн-платформ аграрної аналітики.

Отже, інформаційно-аналітичні інструменти є ключовим елементом сучасної моделі управління фермерськими господарствами, оскільки забезпечують перехід від інтуїтивного до data-driven управління виробничими та фінансовими процесами. Використання систем збору, обробки та аналізу даних дозволяє аграрним виробникам більш точно планувати виробничу діяльність, оптимізувати структуру витрат, підвищувати продуктивність використання ресурсів і адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Аналітичні підходи сприяють формуванню обґрунтованих управлінських рішень щодо вибору культур, технологій вирощування, каналів збуту та фінансових стратегій, що безпосередньо впливає на економічну ефективність господарств.

Впровадження інформаційно-аналітичних систем також сприяє зниженню виробничих і

ринкових ризиків через використання прогнозних моделей, сценарного аналізу та систем моніторингу ключових показників діяльності. Зокрема, застосування цифрових платформ точного землеробства, супутникового моніторингу посівів, аналітики ринкових цін і метеорологічних даних дозволяє своєчасно реагувати на кліматичні загрози, зміну попиту або коливання логістичних витрат. Це особливо важливо в умовах воєнної економіки, коли фермерські господарства функціонують у середовищі підвищеної невизначеності та потребують інструментів швидкої адаптації до кризових викликів.

Інтеграція цифрових технологій та аналітики даних у систему управління фермерством створює передумови для формування стійких продовольчих ланцюгів, підвищення прозорості аграрного бізнесу та зміцнення продовольчої безпеки держави [12]. Поєднання інформаційних систем із механізмами державної підтримки, фінансовими сервісами та ринковими платформами сприяє розвитку інноваційних бізнес-моделей, підвищенню конкурентоспроможності фермерських господарств і розширенню їх інтеграції у глобальні агропродовольчі ринки. У результаті інформаційно-аналітичне забезпечення трансформується у стратегічний фактор довгострокової адаптивності та сталого розвитку аграрного сектору в умовах економічних і геополітичних трансформацій.

Воєнні умови суттєво трансформували середовище функціонування фермерських господарств, посиливши як виробничі, так і ринкові ризики. Порушення логістичних маршрутів, особливо у 2022 році, призвело до ускладнення реалізації продукції, збільшення строків поставок та зростання транспортних витрат. Обмеження роботи портової інфраструктури та перевантаження альтернативних маршрутів через західні кордони спричинили зниження ліквідності аграрної продукції та тимчасове накопичення запасів на внутрішньому ринку.

Додатковим викликом став обмежений доступ до матеріально-технічних ресурсів — пального, мінеральних добрив, засобів захисту рослин, запасних частин для техніки. Зростання цін на ресурси та складність їх постачання підвищили собівартість виробництва, що посилює фінансове навантаження на фермерські господарства. Підвищення ризиків виробництва також було пов'язане з кліматичними факторами, мінною небезпекою на окремих територіях та дефіцитом трудових ресурсів.

Воєнні події зумовили і зміну структури попиту. Зростання внутрішнього споживання окремих продовольчих товарів, зміщення акценту на базові продукти харчування та регіоналізація ринків вплинули на виробничі рішення фермерів. Частина господарств переорієнтувала структуру посівів на культури, що мають стабільний внутрішній попит або короткий виробничий цикл, що дозволяло швидше реагувати на зміни ринкової кон'юнктури.

Водночас фермерські господарства продемонстрували високу адаптивність завдяки гнучкості управління, локалізації виробництва та розвитку коротких ланцюгів постачання. Невеликі масштаби діяльності дозволяють швидше змінювати структуру виробництва, налагоджувати прямі канали збуту, використовувати локальні ринки та співпрацювати з територіальними громадами. У багатьох регіонах фермери стали ключовими постачальниками продовольства для місцевого населення, що підвищило роль фермерства як елементу продовольчої резильєнтності.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Фермерські господарства є важливим елементом системи продовольчого забезпечення населення, оскільки забезпечують виробництво значної частки продовольчої продукції, підтримують диверсифікацію аграрного виробництва та сприяють розвитку локальних продовольчих ринків. Їхня діяльність підвищує стійкість агропродовольчої системи через гнучкість виробничих моделей, розвиток коротких ланцюгів постачання та здатність оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища. У сучасних умовах фермерство виступає не лише економічною категорією, а й важливим соціально-економічним інститутом, який підтримує зайнятість на сільських територіях і сприяє продовольчій стабільності регіонів.

Ефективність функціонування фермерських господарств значною мірою залежить від рівня управління, стратегічного планування та використання інформаційно-аналітичних систем підтримки прийняття рішень. Системний аналіз ринкової кон'юнктури, агрокліматичних факторів і фінансових показників дозволяє знижувати невизначеність, оптимізувати використання ресурсів і підвищувати конкурентоспроможність. Інтеграція цифрових платформ, аналітики даних і систем DSS формує основу для переходу до data-driven management, що є ключовим трендом розвитку сучасного фермерства.

В умовах воєнної економіки особливого значення набувають цифровізація управління, адаптивність виробничих стратегій та інституційна підтримка фермерського сектору. Воєнні виклики актуалізували необхідність диверсифікації каналів збуту, розвитку локалізованих продовольчих систем і впровадження інноваційних управлінських підходів, що підвищують резильєнтність господарств. Подальший розвиток фермерства потребує вдосконалення державної політики, розширення доступу до фінансових і інформаційних ресурсів, а також формування ефективного інституційного середовища, спрямованого на зміцнення продовольчої безпеки та довгострокову стійкість аграрного сектору.

Література:

1. HLPE. Food Security and Nutrition: Building a Global Narrative Towards 2030. Rome: High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, 2020.
2. Tendall D. M., Joerin J., Kopainsky B. et al. Food system resilience: Defining the concept. *Global Food Security*. 2015. Vol. 6. P. 17—23.
3. Simon H. A. A Behavioral Model of Rational Choice. *Quarterly Journal of Economics*. 1955. Vol. 69, № 1. P. 99—118.
4. North D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
5. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Шеленко Д. І., Дюк А. А., Морозова А. М. Фермерські господарства як чинник розвитку сільських територій. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8, № 2. С. 199—206. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-2-29>.
6. Бабич М. Соціально-економічна та екологічна стійкість коротких ланцюгів постачання: можливості для розвитку сільських територій. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2018. Т. 4, № 1. С. 42—59.
7. Підпригора І. В., Харіна І. В., Кірющіна Ю. М. Особливості обліку та шляхи його вдосконалення у фермерських господарствах. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 34. С. 195—197.
8. Ярошук Р. Вплив цифрових технологій на підвищення ефективності аграрного виробництва. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68.
9. Joerin J., Tendall D. M. et al. Resilience in food systems: Towards a framework for analysis and policy design. *Global Environmental Change*. 2016. Vol. 40. P. 150—163.

10. Скоробогата Л., Коваленко В. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління якістю в сільськогосподарських підприємствах. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2026. № 3—4. С. 41—49.

11. Волкова Н. В., Петренко М. А. Інструментарій цифрового моніторингу в агробізнесі: міжнародний досвід та стратегія впровадження в Україні. Актуальні проблеми сталого розвитку. 2025. Т. 2, № 3. С. 204—212.

12. Мельник Б. Економічні переваги цифрової трансформації аграрного сектору: аналіз інструментів і практик. Економіка та суспільство. 2025. № 78.

References:

1. HLPE (2020), Food Security and Nutrition: Building a Global Narrative Towards 2030, High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome, Italy.

2. Tendall, D. M., Joerin, J. and Kopainsky, B. (2015), "Food system resilience: Defining the concept", Global Food Security, Vol. 6, pp. 17—23.

3. Simon, H.A. (1955), "A Behavioral Model of Rational Choice", The Quarterly Journal of Economics, Vol. 69, No. 1, pp. 99—118.

4. North, D. (1990), Institutions, Institutional Change and Economic Performance, Cambridge University Press, Cambridge, UK.

5. Malik, M. J., Shpykuliak, O. H., Shelenko, D. I. Diuk, A. A. and Morozova A. M. (2023), "Farms as a factor in the development of rural areas", Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky, vol. 8, no. 2, pp. 199—206. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-2-29>.

6. Babych, M. (2018), "Socio-economic and environmental sustainability of short supply chains: opportunities for rural development", Agricultural and resource economics: international scientific e-journal, vol. 1, pp. 42—59.

7. Pidopryhora, I.V. Kharina, I.V. and Kiriushkina, Yu.M. (2018), "Features of accounting and ways of its improvement in farms", Prychornomors'ki ekonomichni studii, vol. 34, pp. 195—197.

8. Yaroshchuk, R. (2024), "The impact of digital technologies on improving the efficiency of agricultural production", Economy and Society, vol. (68).

9. Joerin, J. and Tendall, D. M. (2016), "Resilience in food systems: Towards a framework for analysis and policy design", Global Environmental Change, Vol. 40, pp. 150—163.

10. Skorobohata, L. and Kovalenko, V. (2026), "Information and analytical support for quality management in agricultural enterprises", Instytut bukhgalters'koho obliku, kontrol' ta analiz v umovakh hlobalizatsii, vol. 3—4, pp. 41—49.

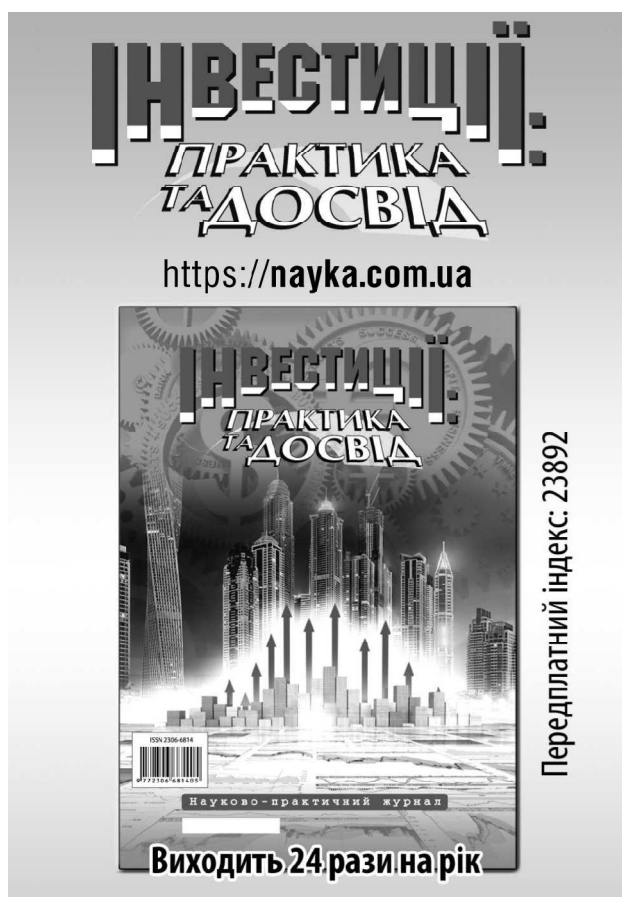
11. Volkova, N. V. and Petrenko, M. A. (2025), "Digital monitoring tools in agribusiness: international experience and implementation strategy in Ukraine", Aktual'ni problemy staloho rozvytku, vol. 2, no. 3, pp. 204—212.

12. Mel'nyk, B. (2025), "Economic benefits of digital transformation of the agricultural sector: analysis of tools and practices", Ekonomika ta suspil'stvo, vol. 78.

Отримано редакцією журналу / Received: 21.03.26

Процеженовано / Revised: 30.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 09.04.26

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292